

Tomislav Škrbić

Državni arhiv u Sisku
Frankopanska 21
Sisak

O ETHOSU ARHIVISTA¹

UDK 174:930.25

Izvorni znanstveni rad

U radu se pokušala izvidjeti mogućnost utemeljenja arhivističkog ethosa s obzirom na značaj arhivskog gradiva kao kulturnoga dobra ili kao "svjedočanstva prošlosti" (čl. 1. Etičkog kodeksa arhivista). Ono prošlo (historijsko) se u kontekstu rada tumači kao nužni moment za identitet pojedinca, naroda i kulture, a kao ishodište tumačenju koristi se Nietzscheov spis "O koristi i štetnosti historije za život". U tu svrhu poduzima se kratak osvrt na antičko (grčko) shvaćanje onog etičkog kao jedinstva prirode (fysis) i zakona (nomos) i na novovjekovno shvaćanje (Kant) autonomnosti moralnog subjekta. Kao centralni problem etike ispostavilo se pitanje razdvoja principa moraliteta i legaliteta. Zatim se daje pregled nekoliko glavnih momenata Nietzscheovog spisa s osvrtom na pojmove monumentalne, antikvarne i kritičke vrste historije. U kontekstu rada povijest se shvaća kao umijeće posredovanja kontinuiteta života koji sebe samog stvara, održava i preoblikuje na onom individualnom, tj. na pojedincu. Arhivist kao djelatnik antikvarne i u određenoj mjeri kritičke historije, tj. kao skrbnik i vrednovatelj, stoji u službi održavanja individualiteta naroda i njegove kulture (zajednice), te nastoji dati pravu mjeru sadržaja onog historijskog.

Ključne riječi: *ethos, ono historijsko, ono nehistorijsko, život, individuum*

¹ Ovaj rad je naknadno pregledan i doraden tekst izlaganja koje je održano 16. listopada 2008. na 43. Savjetovanju Hrvatskog arhivističkog društva u Trogiru.

...sva etika počinje time da pojedinačni individuum
uzimamo *beskonačno važnim*...

F. Nietzsche

Fenomen *ethosa* u rasponu od običajnosti do subjektiviteta

U prvome članku *Etičkog kodeksa arhivista* kaže se: "Arhivisti čuvaju integritet arhivskog gradiva i na taj način pružaju jamstvo da ono predstavlja trajno i pouzdano svjedočanstvo prošlosti".² Što nam navedena odredba kazuje? Kao prvo, arhivska struka se određuje kao čuvanje ili skrbništvo nad arhivskim gradivom, te se na temelju toga uspostavlja *ethos* arhivista. Kao drugo, tako uspostavljeni *ethos* dovodi se u odnos spram najviše vrijednosti arhivistike, a to je povijest kao svjedočenje prošlosti.

Arhivist se, dakle, primarno odnosi prema onom prošlom kao nečemu što je postalo dio njegove individualnosti i individualnosti određenog naroda/nacije i u čemu vidi uvjet osobnog i kolektivnog opstanka, a ujedno temelj i budućeg opstanka. Prožetost osjećajem poštovanja pri pogledu na ono prošlo trebalo bi biti osnovno karakterno obilježje svakog arhivista.

Članak 2. *Etičkog kodeksa arhivista* otvara nam aspekt arhivističke metodologije i prakse odnosno navodi načela sređivanja i vrednovanja gradiva te time arhiviste određuje kao djelatne skrbnike nad baštinom. Shodno tome za nas je više nego poučna dijagnoza T. Cooka koji zaključuje sljedeće: "Arhivisti su se tijekom prošlog stoljeća promijenili od pasivnih čuvara cijelih dokumentiranih ostataka koje su ostavili stvaratelji, do aktivnih stvaratelja arhivske baštine".³

Arhivistika i arhivisti kao pripadnici struke odnose se prema onom prošlom neke zajednice kao čuvari cjelovitosti arhivske baštine, tj. arhivisti bi trebali omogućiti da se očuva istina o nekoj zajednici. Ali iza toga se krije poteškoća i nepropitana težnja arhivista kao pojedinca koji sebe razumije kao pripadnika zajednice, a to je da uvidi svrhu čuvanja istine i time svoje mjesto i zadaću unutar zajednice. Samorazumljivost izričaja kojim se arhivsko gradivo određuje kao "trajno i pouzdano svjedočanstvo prošlosti" izaziva zbog svoje općenitosti nejasnost u orijentaciji prema sadržaju prošlosti. Drugim riječima, nije razvidno da li se radi o onom bitnom u prošlosti neke zajednice ili se možda pretpostavlja prošlost kao opća povijest čovječanstva, a kao mogućnost ostaje i pretpostavka da je ono prošlo tezaurus gradiva raznolikih historijskih tvorbi. Bez prethodnog zahvaćanja bitstva onog prošlog nije moguće niti govoriti o identitetu naroda/nacije, te posljedično i usvajanju toga identiteta od strane arhivista kao pojedinca i njegovom mogućem etičkom djelovanju.

² *Etički kodeks arhivista*, HDA, Zagreb 1997.

³ Cook, T. What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift. *Archivaria* 43(proljeće 1997), str. 46.

Pitanje svrhe je temeljno pitanje arhivistike uopće. Teorijski prijepori u postavljanju kriterija prosudbe onoga što je dostojno čuvanja, kao što su procjena od strane stvaratelja, dobrobit korisnika, dobrobit društva⁴ ili služenja povijesnoj znanosti, samo su izraz nastojanja arhivistike da samu sebe konstituiraju kao znanost. Svaka znanost već unaprijed mora imati predmet koji istražuje te onda i metodologiju koja je sukladna tome predmetu. Neodlučnost arhivistike u izboru metode ili kriterija za prosudbu gradiva izravno je vezana uz pitanje svrhe i koristi od arhivske baštine. Ako svrha čuvanja arhivskog gradiva nije dostatno jasna, tj. ako nije jasno zbog čega ili čega treba čuvati arhivsko gradivo, onda niti korist od čuvanja nije jednostavno odrediti. U nevolji se onda može reći da arhivska baština svoju korisnost potvrđuje preko sustava različitih društvenih potreba. Time je otvoren prostor za apstraktni pojam koristi koji prekriva problematiku svrhovitosti čuvanja arhivskog gradiva, pa se tako pod vladavinom kriterija opće dostupnosti više ne razaznaje veza između svrhe i koristi čuvanja arhivske baštine. Unaprijed kazano, smatramo da su arhivisti kao službenici povijesti čuvari održavanja života sa zadaćom čuvanja i održavanja individualiteta (vlastitosti) naroda i njegove kulture.

S obzirom na temu ovoga rada, a to je smisao *ethosa* u arhivistici, potrebno je osvrnuti se na antičko i novovjekovno shvaćanje etike i onog etičkog. To su pripremni koraci za pokušaj promišljanja *ethosa* arhivista. Zatim ćemo ući u dijalog s Nietzscheom koristeći se njegovim razmatranjem *O koristi i štetnosti historije za život*, u kojemu je centralni problem ono prošlo kao historija i čovjekov odnos spram onog historijskog.

Antičko shvaćanje etičkog može se izložiti preko Aristotela kao mislioca preko kojeg se može razumjeti grčki svijet. Grčka riječ *ethos* prvotno je označavala naviku, običaj i prebivalište, a onda i karakter, ćud ili značaj. Tako nas Aristotel u *Nikomahovoj etici* (1103 a 17-18)⁵ upućuje na jezičnu srodnost riječi koje označavaju ćudorednu krepost i običaj. *Ethos*, dakle, možemo razumjeti kao mjesto prebivanja ljudi ili sferu običajnog zajedništva, a to mjesto je, takoreći, područje ustaljenih običaja i zakona koje onda pojedinci usvajaju navikavanjem. Time pojedinac zadobiva objektivne kriterije za dostojno djelovanje.⁶

⁴ Usp.: "We believe that only the society from which the material originated and for whose sake it is to be preserved can provide archivists with the necessary tools to assess the conceptions by which they bring the past into the present.", Booms, H. *Society and the Formation of a Documentary Heritage: Issues in the Appraisal of Archival Sources*, *Archivaria* 24(ljeto 1987), str. 104.

⁵ Aristotel. *Nikomahova etika*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1992, str. 23.

⁶ O *ethosu* kao pretpostavci za dostojno djelovanje A. Pažanin primjećuje sljedeće: "Kao što su *ethos* i etičko djelovanje mogući samo ispravnim navikavanjem na postojeće običaje na osnovi svojevrstnoga praktičnog znanja živoga uma zbiljskih djelatnika...", Pažanin, A. *Etika i politika*. Zagreb : Hrvatsko filozofsko društvo, 2001, str. 9; u istome smislu i K. Held: "*Ethos* kao dobra zajednička navika počiva na tomu da se ljudi u svojem djelovanju dadu voditi hvalevrijednim stečenim držanjima...", Held, K. *Fenomenologija političkoga svijeta*. Zagreb : Matica hrvatska, 2000, str. 52.

Pored spomenutoga shvaćanja *ethosa* kao uvjeta zajedničkog života, Aristotel, kao drugi konstitutivni moment etičkog djelovanja uvodi i razboritost (*phronesis*), kao znanje o praktičkom djelovanju usvojeno poukom, tj. znanje načela sredine između suviška i manjka.⁷ Etička krepost je, dakle, stanje (lat. *habitus*, grč. *hexis*) promišljenoga odabira (*prohairesis*), odnosno ustrajno držanje u sredini između poroka manjka i viška.⁸ Kao što je pretpostavka etičkog stanja pojedinca usvajanje pravila za djelovanje kroz navikavanje na norme kućanstva (*oikos*) i zajednice (*polis*) te posljedično i razborit odabir prave mjere u stvarima, tako je i cjelovitost zajednice ovisna o općem habitusu pojedinca i obitelji, tj. o stupnju ustrajnosti u krepostima. U kojoj mjeri je u grčkom svijetu postojao opći zazor od mogućnosti utemeljenja morala u onom subjektivnom, pokazuje nam se na primjeru povijesnog lika Sokrata. Platon nam u dijalogu *Obrana Sokratova* (24 B-C) prenosi optužbe protiv Sokrata u kojima se kaže da je: "Sokrat kriv što kvari mladež, da ne štuje bogove koje štuje država već da štuje neke nove božanske pojave".⁹ Tužitelji, a preko njih i zajednica, naslućuju da je Sokratov *daimonion*, kao njegov unutarnji glas ili božanstvo (savjest), prijetnja za zajednicu. Savjest kao mjesto moralnog sudišta načelno je nepoznata grčkom svijetu, jer je djelovanje bilo utemeljeno u prirodno-pravnom ustroju *polisa*.

Porijeklo grčkoga razumijevanja *ethosa* temelji se na specifičnom shvaćanju pojma bitka, tj. onog biti kao *fysis* ili sebeotkrivanja bića, tj. samoizlaženja u pojavnost i bivanje ili izlaska iz skrivenosti u neskrivenost (*aletheia*). Drugačije kazano: *fysis* je ono bivstvujuće kao moć koja proizlazi i beskonačno (i time nužno) se proteže iz bitka, dajući tako da biće u onom drugom jest (između zaborava i nezaborava). U suprotnosti i skladu s *fysisom* formira se *nomos* ili zakon kao uspostavljena mjera i red ljudskog djelovanja i zajedništva.¹⁰ Moglo bi se ustvrditi da grčki svijet pod *ethosom* nije pretpostavljao samo običaje ili kreposti, nego i cjelokupnu strukturu ljudske zajednice koja je također uključivala i zakonodavstvo utemeljeno u običajnosti.¹¹ Uopćeno govoreći, ono bitno zajedništva u antičkom društvu je jedinstvo prirode i zakona, etičkih pravila i pravnih normi.

⁷ Usp. Aristotel, *Nikomahova etika* (1106 b 36-1107 a 2), str. 32-33.

⁸ Usp. Barbarić, D. *Etika i geneza samosvijesti*: "'Vrsnoća' je, dakle, smirenost i sabranost izvornoga gibanja, kojom se više odista i ne gibamo u onom izvornom smislu, već smo prije nekako zadržani, postavljeni, položeni, da bi onda sva naša djelatnost, jer počiva na toj sabranoj položenosti, bila bitno nepokolebljiva, stalna, postojana i neprevrtljiva.", u: Barbarić, D. *K budućem mišljenju* (Predavanja i članci). Zagreb: Demetra, 2005, str. 25.

⁹ Platon. *Obrana Sokratova*. Zagreb: Demetra, 2000, str. 77.

¹⁰ Usp.: "Nomos je zakon postavljen iz ljudske slobode shvaćene kao nezarobljenosti vanjskim prisilama i prinudama.", Cipra, M. *Misli o etici*. Zagreb: Školska knjiga, 1999, str. 66.

¹¹ Usp.: "'Pravo', u kojem se djelovanje određuje 'etički', posredovano je otuda, bez upućivanja natrag na po sebi postojeće norme i vrijednosti, konkretno 'običajnim' institucionalnim svijetom života te uobičajenim oblicima govorenja i djelovanja koji su njime postavljeni.", Ritter, J. *Metafizika i politika*. Zagreb: Informator, 1987, str. 121-122.

U razlici spram iznesenoga shvaćanja ljudskoga zajedništva, mi danas živimo u jednom posvema drukčijem svjetskom *postavu*. Samorazumljivost razdvojenosti etike i prava, čini se, već je odavno postala opći stav većeg dijela čovječanstva. Stoga, kada primjerice arhivski stručnjak T. Thomassen eksplicitno konstatira da su "zakon i etika različite kategorije"¹² između kojih nema hijerarhijskog odnosa, to je samo potvrda općega mišljenja i ustaljene životne prakse. Gdje je onda porijeklo razdvojenosti moralnosti i legalnosti?

Najkraći odgovor bio bi u novovjekovno shvaćenom pojmu bitka kao principu samosvijesti, čistog uma ili subjektiviteta. U pokušaju razumijevanja situacije novovjekovnog svijeta pozivamo se na Kanta kao na ishodišnog mislioca modernog poimanja morala. Naime, uspostava autonomije pojedinca za pretpostavku ima specifično razumijevanje čovjeka kao racionalnog moralnog subjekta koji se pomoću praktičkih pravila ili maksima slobodno određuje prema moralnom zakonu kao činjenici uma.¹³ Kant, s obzirom na pretpostavljenu danost moralnog zakona u umu zaključuje: "Čisti je um sam za sebe praktički i daje (čovjeku) opći zakon, što ga nazivamo ćudorednim zakonom".¹⁴ Time se kao prvo implicira autonomnost ili samozakonodavnost čistoga uma, a s druge strane odnos čovjeka prema moralnom zakonu ostvaruje se preko principa kategoričkog imperativa, kao zahtjeva za poštivanjem zakona čistog praktičkog uma. Čovjek bi se, dakle, kao voljno slobodno i autonomno biće, u svome moralnom djelovanju *trebao* orijentirati prema općoj zakonodavnoj formi uma, te time uzrokovati razumljiv kauzalitet čiji bi učinci bili vidljivi i u pojavnom i osjetilnom svijetu prirode.

Potrebno je zato strogo lučiti novovjekovni *ethos* od antičkog pojma običajnosti, jednako tako kao i od kršćanskog poimanja moralnog zakona kao iskaza Božje volje. Novovjekovni ili *ethos* prosvjetiteljstva predstavlja osebujnu redukciju odnosno premještanje središta čovjekovog odnosa prema svijetu, kako iz prirode, tako i iz transcendentnosti onog božanskog, u čisto umsku sferu moraliteta.¹⁵ Gubitak žive veze između pojedinca kao moralnog subjekta i običajno-pravne osnove neke zajednice, stoji u pozadini modernog fenomena bezzavičajnosti. S obzirom na taj fenomen K. Held konstatira da se: "...u svjetskim razmjerima proširila duboka nelagoda spram prosvjetiteljskog pathosa napretka prema

¹² Thomassen, T. Archivist between knowledge and power-On the independence and autonomy of archival science and the archival profession, *Arhivski vjesnik* 42/1999, str. 158.

¹³ Kant objektivnu formu zakona ili moralni zakon određuje kao neupitnu činjenicu čistog praktičkog uma te konstatira "...da bi se taj zakon bez krivog tumačenja smatrao kao *dan*, mora se dobro upamtiti da on nije empirijski, nego jedini fakat čistoga uma, koji se na taj način nagoviješta kao iskonski zakonodavan...", Kant, I., *Kritika praktičkog uma*. Zagreb: Naprijed, 1990, str. 65.

¹⁴ Isto, str. 65.

¹⁵ Usp.: "U pozadini novovjekovnog shvaćanja etosa stoji jedanput sekularizirano doživljavanje kršćanskog ideala, a zatim prosvjetiteljsko razumijevanje čovjeka kao autonomnog pojedinca koji stoji sam u svijetu sa zadaćom da osmišljava svoje postupke...", Cipra, M. *Misli o etici*, str. 26.

sve slobodnijem razvoju subjektivnosti, jer ljudi naslućuju da gubitkom obvezatnosti *ethosa* gube svoj pravi zavičaj, mjesto na kojem u bitnome smislu mogu zajedno 'stanovati'.¹⁶

Ovime smo pokušali naznačiti samo neke osnovne pretpostavke etike i onog etičkog, te nam se kao centralni problem postavilo pitanje razdvojenosti principa moraliteta i legaliteta odnosno razlika između antičke supstancijalne običajnosti i novovjekovne subjektivne ćudorednosti.¹⁷ Namjera ovoga povijesnog prikaza bila je da se pitanje *ethosa* arhivista prepozna i smjesti u okrug etike i onog etičkog, te time omogućí i sagledavanje problema suvremenog *ethosa*. Arhivist kao pripadnik novovjekovnog svjetskog ustroja, u kojemu je do krajnosti dovedena razdvojenost prirode i zakona, djeluje sukladno takvoj konstelaciji. On sam svoj *ethos* razumije, ne u vezi s prirodom, nego s pravom kao formalnim pravom.

Na početku smo krenuli od tvrdnje da je svrha arhivske službe osiguravanje cjelovitosti arhivskog gradiva kao svjedočanstva prošlosti. Ali ipak nismo uspjeli do kraja razjasniti da li najviša vrijednost za arhivistiku leži u povijesti kao znatnosti ili u potrebama određenog društvenog ustroja,¹⁸ ili u potrebi očuvanja identiteta određenog naroda/nacije i njegove kulture, ili u potrebama mogućih korisnika, ili možda ta vrijednost obuhvaća sve navedeno.

Arhivska praksa u rasponu između sjećanja i zaborava

U predgovoru drugom *nesuvremenom razmatranju* Nietzsche konstatira sljedeće: "Historiji želimo služiti samo dok ona služi životu".¹⁹ Ovo je radikalni stav, koji zahtijeva dvostruko pojašnjenje. Moramo se, dakle, upitati što Nietzsche podrazumijeva pod pojmom historije, tj. onog historijskog, a što pod pojmom života, pa će nam to ujedno biti i vodič na putu promišljanja mogućeg arhivističkog *ethosa* s onu stranu opozicije jedinstva i razdvojenosti prirode i zakona.

Budući da je *ethos* arhivista vezan za čuvanje onog prošlog, potrebno je razmotriti Nietzscheovo poimanje historije na pozadini njegove kritike morala. Pretpostavimo, zajedno s Nietzscheom, da ne postoji nešto takvo kao što su trajne vrijednosti odnosno da ne postoje vrijednosti koje su neovisne od trenutnih potreba, povijesnih uvjetovanosti, različitih svjetonazora i tome slično, nego samo

¹⁶ Held, K. *Fenomenologija političkoga svijeta*, str. 54-55.

¹⁷ Usp. Pažanin, A. *Etika i politika*, str. 21. Shodno iznesenoj postavci o razvoju subjektivne i objektivne sfere proizlazi i potreba koju M. Cipra definira na sljedeći način: "Skład između subjektivne i objektivne slobode imperativ je etičkog trebanja i raditi na njemu bitna je zadaća čovjeka i građanina u suvremenom društvu.", Cipra, M., n.dj., str. 59.

¹⁸ Suvremena relevantnost demokratskih vrijednosti kao vrijednosti pod kojima arhivisti službuju zasigurno ima legitimitet, ali da je to u svojoj osnovi nejasna pretpostavka koja se ne pita o utemeljenju svih mogućih prava i njihovom međusobnom odnosu i poretku ostaje ipak kao pitanje u pozadini samoga fenomena.

¹⁹ Nietzsche, F. *O koristi i štetnosti historije za život*. Zagreb : Matica hrvatska, 2004, str. 5.

privremeno trajujuće vrijednosti. Time se, s jedne strane dovodi u pitanje apriornost uma koji uključuje nužnost egzistencije moralnog zakona, a s druge tradicionalno shvaćanje bitka ili bića kao vječne supstancije (najviše Dobro). Slikovito izraženo, negacijom trajnih vrijednosti izmičemo čovjeku kao konačnom biću čvrsto tlo pod nogama. Umjesto trajnih formi u prvi plan se smješta bivanje kao volja za moć.

Život ili ono živuće je gibanje. Pored i naspram bivajućeg života ne postoji bitak kao nešto stalno i nepromjenjivo; kao podmet ili supstancija.²⁰ Ali za Nietzschea bivanje nije tek neka puka prolaznost ili kaotični tijek pojava,²¹ već prvenstveno kontinuirani proces vrednovanja i prevrednovanja odnosno nadilaženje volje za moć kao davanje oblika onom drugom (čisti kontinuum bivanja). Izraženo jezikom opće metafizike moglo bi se reći, biće kao biće jest bivajuće biće čija je bit volja za moć. U analogiji s organskom prirodom proces vrednovanja možemo nazvati rast,²² dok je u antropološkom smislu vrednovanje zapravo temeljna ljudska sposobnost kojom se uspostavljaju vrijednosti kao kriteriji za procjenu štete i koristi po neki individualitet. S obzirom na htijenje onog živog, a to je ekstenzija, vrednovanje i procjenjivanje nužni su za održavanje kontinuiteta života, jer svaki zastoj i smiraj vodi živuću tvorevinu u nestanak. Otvaranje uvijek novih vrijednosnih perspektiva postaje tako nužni životni uvjet.²³

Ovdje treba primijetiti da ono što Nietzsche naziva individuumom, znači i pojedinac i narod i kultura kao relativno trajne tvorevine života. Pojedinac je u tome kontekstu samo "manje" složen moment života kao volje za moć, dok su narod i kultura razvijeniji i viši oblici individualnosti. Unutrašnja konstitucija ljudske psihe, tj. odnosi duševnih stanja i moći, sukladna je unutrašnjoj konstituciji većih organizacijskih tvorevina naroda i kulture. Ustroj života kao cjeline i kao dijela proizlazi iz principa kauzalnosti volje za moći, te shodno tome i svaki dio cjeline ili ono individualno (kao ono živuće) jest cjelina. Nietzscheovo shvaćanje života kao jedinstva bića i njegove biti dovodi u pitanje metafizičku pos-

²⁰ Usp.: "Bitak - o njemu nemamo druge predodžbe no *živjeti*. Kako dakle nešto mrtvo može 'biti'". Nietzsche, F. *Volja za moć: Slučaj Wagner; Nietzsche contra Wagner*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2006, str. 286.

²¹ Usp. Heidegger, M. *Nietzscheova metafizika*: "Bivanje ne znači neodređeni tok neke bezkarakterne mijene proizvoljno postojećih stanja.", u: *Uvod u Nietzschea*, Zagreb : Centar za kulturnu djelatnost SSO Zagreb, 1980, str. 24.

²² Usp.: "Imati i htjeti imati više, jednom riječju *rast* - to je sam život.", Nietzsche, F. *Volja za moć: Slučaj Wagner; Nietzsche contra Wagner*, str. 72.

²³ Usp.: "Motrište 'vrijednosti' motrište *uvjeta održanja, ojačavanja*, s obzirom na kompleksne tvorevine relativnog trajanja života unutar bivanja...", Nietzsche, F. *Volja za moć: Slučaj Wagner; Nietzsche contra Wagner*, str. 346; usp.: "Vrednovanje je stalni proces. Vrednovanje znači bivanje.", Baruzzi, A. *Uvod u političku filozofiju novoga vijeka*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1994, str. 79; u istome smjeru konstatira i G. Figal: "Živjeti znači: oblikovati horizont i uvijek ga iznova oblikovati. To znači otkriti formu života koja zadržava prolaženje.", Figal, G. *Smisao razumijevanja*. Zagreb : Matica hrvatska, 1997, str. 61.

tavku o vezi subjekta i njegova djelovanja kao očitovanja slobodne volje, tj. otvara nam problematiku utemeljenja morala.

Nietzsche u raspravi *Uz genealogiju morala* kaže: "Nema nikakva 'bitka' iza činjenja, djelovanja, bivanja. 'Činitelj' je činjenju samo dodatno izmišljen-činjenje je sve".²⁴ Prethodno smo pokušali naglasiti da vrijednosti iz perspektive života imaju karakter privremenosti. Temeljni stavak tradicionalnog morala o subjektu kao trajnoj podlozi (uzrok) i djelovanju kao mogućnosti izbora slobodne volje (učinak), ima svoje porijeklo u vjeri da čovjekova nutrina sadrži neku trajnost (supstancija), tj. dušu. Sukladno tome pojedinac se u svome djelovanju ravna i odmjerava prema nekim pretpostavljenim vrijednostima (običajna zajednica, ono božansko, moralni zakon ili vlastita nutrina kao puka samovolja). Te su vrijednosti sastavni dijelovi čovjeka kao njegova trajna imovina duše. Za Nietzschea je vjera u subjekt, kao ono što prethodi djelovanju, presudno mjesto spora s tradicionalnim moralom, jer u tome vidi mogućnost otvaranja rascijepa između mišljenja i djelovanja. S druge strane, to je u opreci spram njegovog razumijevanja onog živog, kao složene tvorevine života i pojedinca, kao onog koji je u stalnom sebenadilaženju. Sebenadilaženje u razlici spram slobodne volje kao mogućnosti izbora, zapravo je volja moći kao nužnost. Imati pod sobom svoje prevladane momente kao svoj sadržaj i to kao živu cjelinu, to je zahtjev koji život ispostavlja onom individualnom. Strogo gledano, slobodna volja kao mogućnost izbora s obzirom na životnost onog individualnog je bespredmetna. Ono individualno teži k svojem održanju kao cjeline sadržaja i forme. Očuvanje sebe samog kroz sebenadilaženje ne podnosi razdvajanje na ono prije i ono poslije, jer time sebe ugrožava. Djelovanje kao jedinstvo misli i čina jest istina živog individualiteta, a o stupnju *jakosti ili slabosti volje*²⁵ (modalitet nužnosti) ovisi očuvanje cjelovitosti onog individualnog. Svaka životna tvorevina koja sebe održava kroz razdvajanje unutarnjeg i vanjskog već se nalazi u procesu propadanja i nestajanja, drugim riječima, takva tvorevina je pričin života. Stanje razdvojenosti kao temeljni ugođaj modernog svijeta možemo prepoznati i preko sveprisutnog govora o potrebi za strukovnim etičkim kodeksima. Tako se i u arhivistici pojedinac razumijeva kao službenik struke, a to onda implicira odvajanje života pojedinca od službovanja stručnjaka. Iza toga stoji pitanje nejednakosti, tj. razdvojenosti *ethosa* čovjeka i *ethosa* arhivista.

Individualitet, dakle, trebamo razumjeti kao konačnu tvorevinu života koja kroz stalno vrednovanje i prevrednovanje sebe same održava kontinuum života, te nam daje i osnovu za razumijevanje povijesti koja "...više ne promatra mase, nego ponovo pojedince, koji tvore neku vrstu mosta preko puste bujice biva-

²⁴ Nietzsche, F. *Uz genealogiju morala*. Zagreb : AGM, 2004, str. 44.

²⁵ Usp.: "Neslobodna volja' je mitologija: u zbiljskom životu radi se samo o *jakoj i slaboj* volji.", Nietzsche, F. *S onu stranu dobra i zla*. Zagreb : AGM, 2002, str. 34.

nja".²⁶ Nietzsche shvaća povijest kao umijeće posredovanja (moć sjećanja) onog veličajno prošlog iz potrebe očuvanja života, dakle, s obzirom na sadašnjost. Povijest nam iznosi na vidjelo istinu o nekoj historijskoj tvorevini kao istovjetnosti bića i biti (historijska istina) ili prokazuje njeno lažno prisustvo u vremenu. Istinski povijesni individuum živi "bezvremeno-istovremeno"²⁷ (*zeitlos-gleichzeitig*). On je jedinstvo onog vječnog i onog vremenitog, a nije razdvojenost pretpostavljene transcendentne vječnosti i imanentne vremenitosti. Takav povijesni individuum predstavlja u povijesnom liku zatvoreno vrijeme nekoga razdoblja čime poprima karakter onog vječnog.

Pitamo, osim vrednovanja kao nužne pretpostavke za održanje čovjeka i njegovog svijeta, kakav je karakter odnosa čovjeka i onog historijskog?

Nietzsche u sposobnosti sjećanja (*die Erinnerung*) vidi bitno određenje onog ljudskog, za razliku od životinje koja se ne odnosi spram onog bilo je i bit će, nego bivajući jest od trenutka do trenutka vođena osjećajima ugone i neugode. Dimenzionalni odnos prema vremenu je prirodna ljudska karakteristika. Odnos čovjeka prema onom prošlom ne zbiva se samo kao puko prisjećanje na stvari i događaje (historizam), nego se u sjećanju može dovesti pred oči sama bit prošloga, tj. putem sjećanja se ono prošlo prevodi u sada prisutno kao poticaj za djelovanje (monumentalna historija). S druge strane, ono prošlo se može shvaćati kao trajna imovina ili vrijednosti nekog individualiteta bez koje nema niti sadašnjosti (antivarna historija). Obje navedene mogućnosti svojim pozitiviranjem postaju štetne za samoodržanje neke individualnosti. Sposobnost sjećanja se time preokreće u mogućnost uspostave lažne životnosti. Preciznije rečeno, prekrivenost onog *sada* nekim reduciranim historijskim sadržajem (uopćavanje onog prošlog) ili neizmerna ustrajnost u čuvanju nasljeđa (prekomjernost onog prošlog) zapravo je poricanje sadašnjosti odnosno razdvojenost u onom živom *sada* na apstraktno buduće i ukrućeno prošlo.²⁸ Ono *sada* kao istinitost života je jedinstvo prošlog i budućeg. Prošlost se putem sjećanja zadržava kao moment onog *sada* koje sebe nadilazi prisvajanjem onog drugog (vrijeme kao kontinuum) kao višeg momenta vlastitosti. Ono drugo pretumačeno u nadu postaje iščekivano-prisvojena vlastitost. Upravo zbog navedene mogućnosti da sjećanje kao ono historijsko, tako reći, krivotvori i ugrožava život, postavlja se zahtjev i potreba za podređivanjem onog historijskog pod moć

²⁶ Nietzsche, F. *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 78. I. Mikecin u okviru razmatranja o Hölderlinovom shvaćanju povijesti tumači povijest kao usudnu povijest iskona (ono vječno), a pojedinca kao vremenito prisustvo, i time tragičko, iskona samog. Stoga: "Tijekom povijesti, sjedinjenje s iskonom moguće je samo u pojedincu. To je prolazno sjedinjenje koje se uspostavlja u krajnjoj suprotavljenosti kada se ona suprotavljena izjednačuju. Ali tek je na koncu povijesti sjedinjenje moguće u svojoj općenitosti kao istinski svijet", Mikecin, I. Hölderlinovo shvaćanje povijesti (I.), *Filozofska istraživanja*, 104, 26(2006)/4, str. 928.

²⁷ Nietzsche, F. *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 79.

²⁸ Usp.: "Jer se kroz prisjećanje odnosi spram prošlosti, i time spram vremena, može čovjek sebe 'premeštati', može se pretvarati i prekrivati ili biti ono što je bio a što sada nije.", Despot, B. *Vidokrug apsoluta: sveska druga*. Zagreb : CEKADE, 1992, str. 283.

zaborava ili onog nehistorijskog. Nietzsche sljedećim riječima opisuje sposobnost zaborava: "Ono nehistorijsko sliči omatajućoj atmosferi, u kojoj se jedino rađa život, da bi s uništenjem te atmosfere ponovno iščeznuo".²⁹

S obzirom na povijesno-praktički individualitet pojedinca, naroda i kulture kao relativno trajnih tvorevina života, ono nehistorijsko treba razumjeti kao snagu za određivanjem granice, kao susprezanje i okretanje k vlastitosti ili kao zapreku širenju historijske moći. Iz uravnoteženog odnosa onog historijskog i onog nehistorijskog proizlazi da se ono individualno uopće održava i traje, dok u prevladavanju jedne historijske moći nad drugom nužno dolazi do bolesti, propadanja i nestanka. Historija u službi života postaje tako za Nietzschea jedno "...od najviših pitanja i briga u pogledu zdravlja čovjeka, naroda, kulture".³⁰

Za procjenu stanja nekog individualiteta shvaćenog kao odnos historijske i nehistorijske moći, pretpostavlja se stjecanje uvida u bit života kao volje za moć, tj. kao unutarnje *oblikovne snage* nekog individualiteta. Oblikovna snaga onog individualnog zapravo je modus volje za moći, tj. ona je moć mjerodavnosti, vrednovanja. Tome bi možda moglo odgovarati ono što je u tradiciji metafizike poznato pod nazivom princip individualizacije (*principium individuationis*) ili princip razlikovnosti onih pojedinačnih. Drugim riječima, individuum kroz stalno nadilaženje sebe sama zadobiva vlastitost, te čuvajući vlastitost razlikuje sebe od onih drugih. Pojam oblikovne snage stoga treba shvatiti kao određeni kvantum moći (stupanj jakosti volje) nekog individualiteta koji prošlost, tj. ispostavljeni historijski sadržaj, uspijeva usvojiti, nanovo protumačiti i preoblikovati. Prekomjernost historijskog sadržaja, koja je zapravo očitovanje nemoćne volje kao volje za onim beskonačnim, ono je što Nietzsche naziva "historijska bolest".³¹ Od te bolesti pati suvremenost, a njen glavni simptom je odbojnost prema ograničavanju te kao posljedica razdvojenost između sadržaja i forme ili između historijskog znanja i života.

Ako povijest, po Nietzscheovom shvaćanju, stoji u službi života, onda se ona u toj službi dijeli u svoje tri mogućnosti. Mogućnost *monumentalne* historije zbog usmjerenja ovoga rada nećemo uzeti u razmatranje, jer se prvenstveno odnosi na poriv za povijesnim djelovanjem pomoću predodžbi iznimnih povijesnih osobnosti. Druge dvije mogućnosti odnošaja su *antikvarna* i *kritička* historija.

Arhivist kao antikvarni motritelj prošlosti mogao bi biti prožet osjećajem poštovanja prema svemu prošlom koje uvjetuje opću i pojedinačnu opstojnost. Kroz poštovanje prošlosti pojedinac prevrednuje svoju osobnost usvajajući gledišta neke kompleksnije individualnosti kao što su politička zajednica, narod, kultura. Tako zadobiva osjećaj ukorijenjenosti i stabilnosti u određenoj formi života.

²⁹ Nietzsche, F. *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 13.

³⁰ Isto, str. 18.

³¹ Isto, str. 91.

Trajnost neke forme života s pozicije antikvarne historije ovisi dakle o ustrajnosti u očuvanju nekoga historijskog sadržaja, primjerice, ustroj gradskog vijeća. Sve dok antikvarna historijska sposobnost uspješno čuva život, zadržava ona svoje pravo prema životu. Međutim, u slučaju zatvorenosti u vlastiti horizont bez odnosa s onim sadašnjim, tj. onim drugim, antikvarna historija koči i šteti životu.³² Možemo pretpostaviti, skrbništvo nad arhivskim gradivom pod vidom očuvanja identiteta nekoga naroda/nacije i njegove kulture zahtijeva stalno procjenjivanje i prevrednovanje gradiva. Svaka prekomjernost historijskog sadržaja naznaka je rastrojenosti individuumu. On sebe više ne osjeća kao cjelinu, nego tek preživljava u sadašnjosti kao živo protuslovlje osamostaljenih momenata vlastitosti, onog trajno čuvanog prošlog i iščekivane apstraktne budućnosti. Ono što ne uspije, slikovito rečeno, pasti u zaborav, treba izvesti pred sudište kritičke historije. Sud kritičke historije je zapravo druga riječ za sud života samog kao volje za moć. Ovaj sud presuđuje odnosno upušta se u prevrednovanje historijskog sadržaja s pretpostavkom da "sve što nastaje *vrijedno* je da propadne".³³

Ali, vratimo se na neke prethodno razmatrane momente koji se nadovezuju na pitanje o *ethosu* arhivista. Rekli smo, struktura *ethosa* proizlazi iz toga kako se shvaća bitak čovjeka i bitak uopće. Grci su bitak "pretežito" razumijevali kao *fysis* ili princip samoniklosti.³⁴ Davanje mjere kao uravnoteženo ili dostojno djelovanje glavna je karakteristika grčkoga shvaćanja kreposnog čovjštva i njegova življenja u običajnom zajedništvu polisa. U novovjekovlju izlazi pak na vidjelo princip autonomnog praktičkog uma kao pretpostavke moralnog zakona i subjektiviteta uopće (tzv. *Kantov kopernikanski obrat*), te shodno tome povlačenje onog etičkog u sferu čistoga moraliteta ili čudorednosti uma. Poteškoća je u tome što je čovjek kao biće i pojavno, osjetilno biće (*homo phaenomenon*) i racionalno biće (*homo noumenon*), zato njegovo zbiljsko djelovanje ne mora nužno biti moralno valjano, premda sami motivi djelovanja mogu biti ispravno spoznati pod vidom moralnog zakona.³⁵ Time

³² Usp.: "Sama antikvarna historija izrađa se u onom trenutku kad je više ne prožima dušom i ne nadahnjuje svježi život sadašnjosti." Isto, str. 29.

³³ Isto, str. 30.

³⁴ Ovdje ne možemo ulaziti u prikaz razvoja pojma bitka u grčkom mišljenju, ali treba ipak naglasiti da se grčko razumijevanje bitka može sagledavati kao svojevrsni povijesni slijed raznih vidova, npr. bitak shvaćen kao φύσις, kao λόγος ili kao ἰδέα. U tome smislu M. Cipra s obzirom na Heideggera primjećuje sljedeće: "Druga faza Heideggerova mišljenja tiče se povijesti filozofije Zapada. Kroz tu povijest bitak se dosuđivao ovako ili onako u pojedinim epohama bitka. Za Grke bitak je najprije *fýsis*, zatim *lógos* pa ideja i *eidós*.", Cipra, M., *Spoznajna teorija*. Zagreb: Matica hrvatska, 2007, str. 109.

³⁵ O odnosu između spoznaje i djelovanja, tj. o problemu slobode i nužnosti kao centralnom metafizičkom pitanju etike, M. Cipra konstatira sljedeće: "To je pitanje o načinu egzistencije slobode u jednom skroz naskroz determiniranom svijetu. Slobodu je nužno pretpostaviti, kako bi subjekt mogao biti odgovoran individuum, ali upravo način postojanja slobode krajnje je zagonetan. Tu postoje dvije determinacije: determinacija moralnog zakona, i ona druga putem koje se subjekt opredjeljuje za moralno, a ne za nemoralno djelovanje.", Cipra, M. *Temelji ontologije*. Zagreb: Matica hrvatska, 2003, str. 24.

se dolazi do prijepora između bitka i trebanja, tj. između zahtjeva kategoričkog imperativa uma i zbiljnosti onog *treba da (das Sollen)*, između moralnosti i legalnosti.

Vrednovanje, prevrednovanje, zaborav i osuda onog prošlog, sve to spada u uvjete održanja života odnosno složenih tvorevina relativne trajnosti unutar bivanja. Pretpostavimo onda da mi, kao arhivisti, stojimo samo pred jednim imperativom, a to je suradnja na uspostavi vlastitosti naroda/nacije i njegove kulture kao živog jedinstva sadržaja i forme te čuvanje tako utjelovljenog individualiteta pomoću promišljene uporabe moći sjećanja i zaborava. Arhivisti u svome djelovanju trebaju prvenstveno prepoznati stupanj oblikovne snage naroda, tj. uvidjeti u kojoj mjeri narod/nacija kao cjelina podnosi ono tuđe, ponovo tumači ono prisvojeno i stvara vrijednosti za one buduće. Arhivisti bi morali razviti sposobnost da iz sadašnjosti razabiru stupanj životnosti bivajućeg individuuma naroda. Tako se onda kao vrednovatelji i procjenitelji arhivskog gradiva mogu ispravno odnositi prema historijskom sadržaju.

U zabilješci iz razdoblja 1872-1873. godine Nietzsche primjećuje sljedeće: "Da, sva etika počinje time da pojedinačni individuum uzimamo *beskonačno važnim* - drukčije no priroda, koja postupa okrutno i igrajući se".³⁶ Što to znači za nas kao arhiviste?

Priroda jest čisto bivanje kao igra. Ona stvara i razara bez pretpostavljene svrhe i dobrobiti, dakle s onu stranu bilo kakvih vrijednosti. Život teži samoodržanju kroz vrednovanje i oblikovanje konačnih tvorevina. Samo je u onom individualnom život prisutan kao samosvijest ili pri-sebnost. Život se može očitovati i kao zastrana odnosno može istrajavati kao privid sebe samog u razdvojenosti vlastite životnosti (priroda) i konačnosti definitivnih tvorevina.

Već smo spomenuli da arhivisti kao antikvarni motritelji prošlosti usvajaju gledište više i kompleksnije tvorevine. Pod time se zapravo pretpostavlja spoznavanje ljestvice vrijednosti neke zajednice. Te vrijednosti izazivaju poštovanje u pojedincu koji sebe shvaća kao pripadnika zajednice, pa su time i kriteriji za procjenjivanje onog drugog. Usvojene vrijednosti zajednice postaju druga priroda (*ethos*) arhivista kao pojedinca. Pojedinac shvaća svoj identitet kao suglasje vlastitosti i onog drugog, tj. zajednice. Ograničavanje historijskog sadržaja kao zahtjev života za očuvanjem je svrha i tražena dobrobit arhivističkog umijeća. Dakle, arhivist pod imperativom čuvanja života usvaja vrijednosti neke zajednice i živo djeluje s onu stranu razdvojenosti mišljenja i djelovanja ili običajnosnog etičkog djelovanja kao jedinstva prirode i zakona. Njegovo djelovanje je, takoreći, refleksno ili "instinktivno ispravno čitanje prošlosti".³⁷ On svaku prekomjernost sadr-

³⁶ Nietzsche, F. *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*. Zagreb : Matica hrvatska, 1999, str. 27, citat inače pripada Nietzscheovoj ostavštini, odnosno zabilješcima.

³⁷ Nietzsche, F. *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 26.

žaja onog prošlog neke zajednice osjeća kao narušavanje osobnog identiteta. *Ethos* arhivista kao čuvara identiteta naroda/nacije i njegove kulture, ujedno je i njegov *ethos* kao pojedinca. Ali ovdje moramo zastati i ustanoviti da je ovo granica *ethosa* arhivista, jer samo čuvanje života bez nadilaženja samog sebe (stvaranja i razaranja) je zapravo bitno osiromašenje i ugrožavanje života. Ono što ostaje kao zadaća je promišljanje *ethosa* čovjeka kao *ethosa* životnosti života.

Ako je svrha arhivistike i arhivista kao pojedinaca čuvanje života (identiteta zajednice) pomoću moći ograničavanja (nehistorijska moć), onda je pretpostavka te službe, kao prvo uvid u bit života kao volje za moć, a kao drugo uvid u stupanj oblikovne snage individualiteta nekog naroda i njegove kulture. Metafizički uvid koji je ovdje naveden možemo prepoznati kao svojevrsnu spoznajnu pretpostavku arhivske prakse. Djelovanje koje bi bilo jedinstvo misli i čina pretpostavlja autonomnog, suverenog pojedinca. Njegova suverenost proizlazi iz samoobrazovanja vlastitosti. Niti običajnost niti umnost nisu glavne karakteristike individualiteta. Ali one su prisutne u individuumu kao oruđa održavanja života. Istiniti karakter onog individualnog je prisvajanje onog drugog kao vlastitog kroz stalno nadilaženje samoga sebe. Prisvajanje vlastitosti neke zajednice je prisvajajuće-čuvanje individualiteta naroda/nacije i njegove kulture odnosno, čuvanje kao obistinjava-nje života. Arhivisti shvaćeni u svojoj višoj odredbi nisu samo čuvari identiteta naroda/nacije i njegove kulture, nego zapravo čuvari istine o "životnosti" života kao "istinovanju" istine.

Omogućavanje prisnosti sa spoznajom o nužnosti onog nehistorijskog u službi života, moguće je pod pretpostavkom uspostave autonomnog pojedinca kroz sustav odgoja i obrazovanja. To obrazovanje trebalo bi poticati samoobrazovanje pojedinca putem primjene apolonskog izriječka *spoznaj samog sebe*. Spoznati sebe ili osvijestiti sebe sama o svojim pravim potrebama je prava zadaća svakoga pojedinca i naroda.³⁸ Tako bi se potreba za uspostavom cjelovitog individualiteta mogla očitovati u zbiljnosti. Drugim riječima, kako se uspijeva pojmiti ono biti ili život, tako se i djeluje.

³⁸ Usp.: "Grci su postupno naučili *organizirati kaos* time što su se, prema delfskom nauku, osvijestili o sebi samima, a to znači o svojim pravim potrebama, dok su prividne potrebe pustili odumrijeti.", F. Nietzsche, *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 94. Shodno tome treba naglasiti da Nietzsche pod istinskim potrebama nekoga naroda podrazumijeva kulturu kao sferu realnog ozbiljenja plastične snage naroda ili pojedinca, zatim i sustav obrazovanja oblikovan tako da potiče poriv za istinoljubivošću i čudorednošću kao težnje za cjelovitim individuumom. Sfere umjetnosti i religioznosti ovdje nismo posebno spominjali, jer pripadaju motrištu *nadhistorije*, tj. takvome odnosu prema vremenu koji pretpostavlja odvrtačenje pogleda od vremenite povijesnosti života i okretanje prema transcendiranoj vremenitosti ili vječnosti. Nadhistorija je zato nužna u borbi protiv ekstenzivnog nagona za sveobuhvatnošću historijske moći i pozitiviteta znanosti uopće, ali ona se ipak primarno usmjerava prema vječnom biću (religioznost) i ukonačnoj vječnosti (umjetnost), te iz tih perspektiva sagledava povijesno vrijeme i svoje sudjelovanje u njemu.

Suvremeni nedostatak objektivne običajne pozadine s njegovim etičkim krepostima (bezzavičajnost) i s druge strane apsolutiziranje racionalnosti (individualizacija svijeta) stavlja nas pred nova pitanja. Kreće li se čovječanstvo odista u smjeru jednog svjetskog društva?

Fenomen opće svjetske umreženosti pomoću informacijske tehnologije i zahtjev za vladavinom formalnog (apstraktnog) prava u dobroj mjeri su očevidni. Ujednačavanje svega i svakoga te istodobno poništavanje različitosti, iskaz volje za apstraktnim jedinstvom svijeta. Ta volja se očituje u htijenju i potrebi za uspostavam svjetskog društva kao sustava utemeljenog na vrijednostima formalnog prava i apstraktnog pojedinca.³⁹ Mogu li arhivisti uopće, s obzirom na prisutnost težnje za uspostavam svjetskog društva utemeljenog na vrijednostima demokracije, biti u odnosu prema zajednici kojoj pripadaju na način očuvanja njenog identiteta? Drugim riječima, je li identitet neke zajednice uopće moguć u situaciji ujednačavanja odnosno razgradnje tradicijskih vrijednosti kao pretpostavki individualiteta neke zajednice? To je zbuđenost u kojoj se nalazi suvremena arhivistika.

Naravno, sve što smo do sada razmatrali treba prvenstveno uzeti kao pokušaj promišljanja *ethosa* arhivista, ali s obzirom na tzv. realnost, ovo je ipak samo izlaganje moguće etike.

A kao i u svemu ostalom iz sfere ljudskoga, razina realnosti neke stvari ovisna je o stupnju i intenzitetu zalaganja pojedinaca oko onoga do čega im je stalo.

Literatura

Aristotel. *Nikomahova etika*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1992.

Barbarić, D. *K budućem mišljenju: Predavanja i članci*. Zagreb : Demetra, 2005.

Baruzzi, A. *Uvod u političku filozofiju novoga vijeka*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1994.

Booms, H. Society and the Formation of a Documentary Heritage: Issues in the Appraisal of Archival Sources, *Archivaria*. 24(1987).

³⁹ Tako, primjerice, Bubner primjećuje da se procesom ujednačavanja vrijednosti istodobno slabe tradicijske vrijednosti neke zajednice, čime pojedine zajednice gube identitet i tako se uvode u svjetsko društvo. Usp.: "Opći proces prosvjetiteljstva trajno razgrađuje ostatke tradicije koje nije moguće legitimirati, zbog čega dolazi do situacije *ujednačavanja* i brušenja razlika koja se do sada nikada ili vrlo rijetko mogla zapaziti. Jedva da bi netko mogao znati čega bi se mogao pridržavati kada bi htio biti na posve određeni način, a ne na onaj način koji s njime zapravo svatko dijeli.", Bubner, R. *Estetsko iskustvo*. Zagreb : Matica hrvatska, 1997, str. 148. Prisutnost načelno nepropitnog pojma svjetskog društva, tj. povijesti kao povijesti čovječanstva, može se prepoznati i u desetom članku *Etičkog kodeksa arhivista*: "Arhivisti unapređuju zaštitu i korištenje svjetske arhivske baštine kroz suradnju s pripadnicima vlastite i drugih struka.", *Etički kodeks arhivista*. Zagreb : HDA, 1997.

- Bubner, R. *Estetsko iskustvo*. Zagreb : Matica hrvatska, 1997.
- Cipra, M. *Misli o etici*. Zagreb : Školska knjiga, 1999.
- Cipra, M. *Spoznajna teorija*. Zagreb : Matica hrvatska, 2007.
- Cipra, M. *Temelji ontologije*. Zagreb : Matica hrvatska, 2003.
- Cook, T. What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift, *Archivaria*. 43(1997).
- Despot, B. *Vidokrug apsoluta: sveska druga*, CEKADE, Zagreb 1992.
- Etički kodeks arhivista*. Zagreb : HDA, 1997.
- Figal, G. *Smisao razumijevanja: Prilozi hermeneutičkoj filozofiji*. Zagreb : Matica hrvatska, 1997.
- Heidegger, M. *Nietzscheova metafizika*, u: *Uvod u Nietzschea*. Zagreb : Centar za kulturnu djelatnost SSO, 1980.
- Held, K. *Fenomenologija političkoga svijeta*. Zagreb : Matica hrvatska, 2000.
- Kant, I. *Kritika praktičkog uma*. Zagreb : Naprijed, 1990.
- Mikecin, I. Hölderlinovo shvaćanje povijesti (I.), *Filozofska istraživanja*, 104, 26(2006)/4.
- Nietzsche, F. *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*. Zagreb : Matica hrvatska, 1999.
- Nietzsche, F. *O koristi i štetnosti historije za život*. Zagreb : Matica hrvatska, 2004.
- Nietzsche, F. *S onu stranu dobra i zla*. Zagreb : AGM, 2002.
- Nietzsche, F. *Uz genealogiju morala*. Zagreb : AGM, 2004.
- Nietzsche, F. *Volja za moć: Slučaj Wagner; Nietzsche contra Wagner*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2006.
- Pažanin, A. *Etika i politika*. Zagreb : Hrvatsko filozofsko društvo, 2001.
- Platon. *Obrana Sokratova*. Zagreb : Demetra, 2000.
- Ritter, J. *Metafizika i politika*. Zagreb : Informator, 1987.
- Thomassen, T. Archivist between knowledge and power - On the independence and autonomy of archival science and the archival profession, *Arhivski vjesnik* 42(1999).

Pomoćna literatura

- Nietzsche, F. *Sämtliche Werke*. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden, Bd. 1, hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1999.

Summary

ON THE *ETHOS* OF ARCHIVISTS

Paper deals with a possibility of founding ethos of archivists, regarding significance of archives as cultural welfare, or as „*a memory of the past*“ (*Ethical Code of archivists*, art. 1). Characterization of archives as „*a memory of the past*“ is not clear enough. Such provision doesn't make clear is it about the essential in the past of certain community or is the past assumed as a general history of the mankind. Theoretical queries in foundation of criteria for evaluation of materials worth to be preserved open questions on the purpose of preservation of archival heritage. In the context of the paper, the past (historical) is interpreted as an element necessary for identities of individuals, people, and culture. Nietzsche's text *About Advantage and Disadvantage of History for Life* was taken as a starting point for such approach.

With that purpose a short overview of antic (Greek) understanding of ethical as a unity of nature (*fysis*) and law (*nomos*) is given, same as an overview of Kant's autonomy of moral subject. As a central problem of ethics emerges issue of dichotomy between principles of morality and legality.

Afterwards an overview of main accents of Nietzsche's study is presented, regarding notions of monumental, antiquarian, and critical history.

Since the *ethos* of archivists is related to keeping things from the past, Nietzsche's understanding of history is considered, on the background of his critics of morality. Believing into subject, who exists before doing, is for Nietzsche a key moment for dispute with traditional morality, since he recognizes in that possibility for the split emerging between thinking and doing. He understands an individuum as a final product of life which keeps continuum of life through permanent evaluation and re-evaluation of itself. Life itself exists as a will to power.

Man is related to the past by his memories. From harmonized relation between historical (ability of memorizing) and un-historical (ability of forgetting) rise existence and continuation of the individual, while overcoming one historical power by another necessarily leads to illness, degradation, and disappearance. In the context of the paper, history is understood as a skill of intermediation of life's continuity, in the sense in which life creates itself, keeping and redesigning itself on the individual level.

Archivist, as an employee of antiquarian history, but also, in the certain sense, of critical history, i.e. as a keeper and evaluator, is in the service of preservation of people's individuality and culture, trying to give real measure to the content of the historical. Archivist understood in the higher sense is not only an identity keeper of a people/a nation and its culture, but, in fact, is a keeper of truth on liveness of life treated as a truth for itself.

Key words: *ethos, the historical, the unhistorical, life, individuum*

Translated by Rajka Bućin